

**BUCOVINA, ZONĂ DE CONVERGENȚĂ
ETNICĂ ȘI SPIRITUALĂ****FLORIN PINTESCU**

Datorită istoriei și poziției sale geografice speciale, ce au prilejuit conviețuirea pașnică a mai multor etnii, Bucovina („țara fagilor”) este o regiune unică de interferențe culturale, situată „între Orient și Occident”. Această fericită expresie a fost mediatizată de cunoscutul cercetător german, realizator al unei bibliografii exhaustive a scrierilor despre Bucovina, Erich Beck¹. Din punct de vedere geografic, regiunea numită Bucovina face parte din estul Europei. Din punct de vedere cultural, datorită influenței exercitate de *Kulturträger*-ii („purtători de cultură”) germani și evrei vorbitori de limbă germană sau idiș, Bucovina a aparținut în perioada 1775-1918 ariei de cultură central europeană. Din punct de vedere geopolitic, Bucovina a jucat o perioadă de timp rolul unei regiuni situate la intersecția zonelor de influență a Imperiilor Austriac, Rus și Otoman. Actualmente provincia istorică Bucovina este divizată în două părți. Sudul Bucovinei formează actualul județ Suceava din România, iar nordul Bucovinei formează actuala regiune Cernăuți din Ucraina.

Având reverberații adânci în trecutul de slavă al Moldovei, istoria Bucovinei a suscitat interesul deosebit al specialiștilor români și străini. Destinul istoric cu totul aparte al acestei provincii istorice românești a început încă din perioada medievală, perioadă în care Bucovina a fost concomitent nucleul în jurul căruia s-a format statul feudal

Moldova și regiunea unde s-a desfășurat o viață spirituală activă, centrată mai ales în jurul unor mănăstiri celebre (Putna, Moldovița, Sucevița, Voroneț, Arbore etc.). Tipic pentru întreg răsăritul ortodox, aceste mănăstiri au fost în același timp centre de adâncă trăire religioasă și lăcașuri de cultură. Până spre sfârșitul veacului al XVIII-lea viața populației din Bucovina se desfășura în tiparele unui feudalism întârziat, patriarhal, în totală contradicție cu epoca modernă (folosim acest termen ca un criteriu de periodizare istorică) ce se manifestase deja în apusul și centrul Europei. Societatea feudală din Bucovina a fost orientată în mod treptat spre modernitate începând cu anul 1775, când Imperiul Otoman a cedat acest ținut Imperiului Habsburgic (Austriac) în urma păcii de la Kuciuk-Kainargi.

Imperiul Austriac (Austro-Ungar din 1867) a stăpânit acest teritoriu (10.500 km², cam a 60-a parte din suprafața imperiului) până în 1918, perioadă în care în Bucovina s-au petrecut numeroase transformări care au contribuit la schimbarea fizionomiei demografice, economice, politice, etnice și culturale a provinciei, conferindu-i un statut singular în comparație cu regiunile învecinate. În urma acestor transformări, Bucovina a devenit în conștiința opiniei publice cultivate o „Elveție” a estului Europei, capitala provinciei, Cernăuți, dobândind titlul deosebit de măgulitor de „Mica Viena”. În cele ce urmează, vom căuta să surprindem în mod sumar transformările mai sus enunțate și să explicăm puterea de seducție exercitată de istoria și spiritualitatea Bucovinei asupra imaginației cercetătorilor și a publicului larg de pretutindeni.

În perioada premergătoare anexării la Imperiul Habsburgic, populația Bucovinei era rară. Un recensământ efectuat între anii 1772-1773 (Rimsky-Korsakov) dădea pentru Bucovina cifra de 84.514 locuitori grupați în 266 localități și

BUCOVINA, ZONĂ DE CONVERGENȚĂ ETNICĂ ȘI SPIRITUALĂ

Florin Pintescu

trei târguri. Din punct de vedere al procentului pe naționalități, structura populației se prezenta astfel: 64,23% români, 20,26% ruteni, 7,06% huțuli, 3,14% țigani, 2,86% evrei, 1,26% ruși, 0,54% polonezi și... 20 germaniⁱⁱ. Treptat, populația Bucovinei a crescut în mod exploziv datorită colonizărilor organizate, operate de austrieci mai ales din motive economice și datorită colonizărilor spontane, numeroși oameni, așezându-se în Bucovina de bună voie datorită existenței aici a unor condițiilor mai bune de trai în comparație cu locurile lor de baștină. În 1869 populația Bucovinei era de 511.964 locuitoriⁱⁱⁱ, ultimul recensământ austriac (1910) oferind cifra de 798.355 locuitori, grupați pe etnii astfel: 273.354 români (34,24%), 305.101 ruteni (38,22%), 73.073 germani (9,15%), 95.778 evrei (12%), 36.211 poloni (4,54%), 14.838 „alte naționalități” (1,85%)^{iv}. Românii erau majoritari în sudul Bucovinei iar ucrainenii în nordul acesteia. În zilele noastre numărul populației germane din Bucovina a scăzut în mod drastic, în principal datorită emigrărilor în Germania, din timpul sau după ultimul război mondial, un fenomen similar petrecându-se cu populația evreiască, mulți evrei fiind deportați în vremea războiului sau „făcând alia” (emigrând) în Israel după război (mai cu seamă în sudul Bucovinei). După război o mare parte din românii din nordul Bucovinei au fost deportați în Siberia de regimul sovietic, fapt ce a schimbat complet tabloul etnic al provinciei. Conform unui recensământ întocmit în 1989 de regimul sovietic, în Bucovina de nord trăiau 940.801 locuitori, dintre care 70% erau ucraineni și huțuli, românii reprezentând 20% iar rușii, germanii și alte etnii circa 10%^v. Demn de remarcat este faptul că în Bucovina istorică au trăit 11 etnii ce au profesat 9 credințe religioase.

Orientarea Bucovinei spre formele economice, de cultură și civilizație central-europene, s-a înfăptuit prin aportul fundamental al germanilor și evreilor, fapt pentru care le vom consacra rândurile ce urmează. Primele colonii germane din

Bucovina (cele din Prelipcea și Sadagura) au luat ființă înaintea anexării Bucovinei la statul austriac (1770-1774). Cele mai cunoscute colonii germane din Bucovina au fost înființate în localitățile (oferim cititorului, spre simplificare, doar denumirea românească) Huta Veche, Huta Nouă, Iacobeni, Voievodeasa, Frasin, Păltinoasa, Frătăuți, Cârlibaba, Bădeuți, Milișăuți, Ițcani etc. Coloniștii germani au fost în principal agricultori și meșteșugari. Datorită muncii lor asidue, Bucovina a cunoscut o însemnată dezvoltare economică, atingând aproape standardele de bunăstare și nivel de trai central-europene. În pofida eforturilor de industrializare ale provinciei întreprinse de administrația austriacă, nu a putut fi modificat caracterul predominant agrar al acestei provincii. Producția agricolă însemnată din Bucovina a putut asigura dezvoltarea unei industrii alimentare locale însemnate, provincia fiind un adevărat rezervor de brânzeturi și carne pentru întreg imperiul.

Evreii au venit în Bucovina încă din timpul războiului ruso-turc, încheiat prin pacea de la Kuciuk Kainargi, ocupându-se în special cu meșteșugurile, arendășia și comerțul. După anul 1774 emigrarea lor în Bucovina din Galiția și Polonia s-a accentuat. În 1912 existau în Bucovina 9.322 de meseriași, dintre care **5.091** evrei, 10.312 negustori, dintre care **8.642** evrei^{vi}. Datorită spiritului lor practic și întrepid, evreii vor ajunge până la sfârșitul secolului XIX să domine toate compartimentele vieții economice din Bucovina și să devină niște propagatori zeloși ai culturii și civilizației germane pe aceste meleaguri. În Bucovina au mai fost colonizați de-a lungul timpului poloni, armeni, unguri, slovaci, lipoveni, huțuli și **ruteni (ucraineni)**, ultimii meritând o mențiune specială. Emigrarea rutenilor (ucrainenilor) din Galiția a avut motivații economice (în Bucovina se prestau 12 zile de clacă pe an, față de 80-100 zile în Galiția), militare (coloniștii și imigranții sosiți în Bucovina erau degrevați de

BUCOVINA, ZONĂ DE CONVERGENȚĂ ETNICĂ ȘI SPIRITUALĂ

Florin Pintescu

serviciul militar pe toată durata vieții lor) și religioase (fiind în majoritatea lor ortodoxi treceau într-o regiune tradițional ortodoxă)^{vii}. Rutenii (ucrainenii) erau în special agricultori.

Din punct de vedere politic, anexarea Bucovinei a dus la diminuarea drastică a puterii politice deținute până atunci de elementul românesc din Bucovina și la trecerea acestei puteri în mâinile elementului etnic german sau polonez (în perioada în care Bucovina a fost alipită la Galiția). Viața politică a Bucovinei merită o mențiune cu totul specială, datorită faptului că ea s-a desfășurat într-un spirit de adevărat civism și toleranță reciprocă a etniilor, neîntâlnit în toată Europa. Ca și în întreg imperiul austriac, viața politică bucovineană s-a bazat pe acel deosebit de dificil de realizat în practică „Ausgleich” (tradus aproximativ „compromis”) dintre diversele etnii componente ale imperiului^{viii}. De aceea, Bucovina a constituit o adevărată oază de viață politică civilizată în comparație cu regiunile înconjurătoare, politica de „Ausgleich” conducând la supraviețuirea imperiului până în 1918.

Bucovina a constituit un strălucit exemplu de colaborare inter-etnică, lansându-se celebra expresie *homo bucovinensis*, prototip al individului tolerant, ce vorbește cel puțin două limbi și care oferă un model de conviețuire pașnică inter-etnică^{ix}. Conform opiniei lui Emmanuel Turczyński, un cunoscut istoric german expert în problemele Bucovinei, în Bucovina a existat un adevărat „*consens ideologic*” bazat pe „*larg disseminata identificare a bucovinenilor cu trăsăturile regiunii, cu un sistem legal bine stabilit, toleranță și progres socio-cultural, unde loialitatea către aceste valori nu însemna neloialitate față de propria comunitate etnică sau religioasă*”^x. Unii istorici au comparat colaborarea inter-etnică din Bucovina cu situațiile din Tirol și Cipru, „modelul” bucovinean demonstrându-și superioritatea. În perioada anterioară anului 1919 se realizase un fel de solidaritate inter-

etnică la nivelul elitelor din Bucovina, solidaritate dată de necesitatea folosirii limbii germane în cadrul regimentelor, școlilor și aparatului administrativ bucovinean. Un binecunoscut autor prezintă alegoric această situație, arătând că la o masă de taroc (joc de cărți foarte popular în Bucovina austriacă) puteau fi auzite până chiar patru limbi, în funcție de naționalitatea jucătorilor^{xi}.

Din punct de vedere cultural, Bucovina a fost considerată – credem pe drept cuvânt – un exemplu demn de urmat de Europa viitorului, orașul Cernăuți fiind numit în 1997, cu o expresie ce a făcut vogă, „*ultima Alexandria a Europei*” (Zbigniew Herbert), datorită cosmopolitismului cultural ce exista acolo. Cernăuți a fost orașul în care, inclusiv în vremea administrației românești din perioada interbelică, a fost cultivată cultura germană, evreiască (în limba germană sau idiș)^{xii}, română, polonă sau ucraineană, orașul în care au trăit și au creat s-au pe care l-au îndrăgit apreciații poeți bucovineni Paul Celan, Rose Ausländer, Alfred Margul-Sperber și Vasile Posteuca. Trecutul istoric și cultural al Bucovinei, modelul de toleranță etnică, religioasă și culturală oferit de această regiune istorică menține mereu treaz interesul specialiștilor și al publicului larg și poate oferi un model pentru ipotetica și mult clamata Europă unită, eliminându-se însă orice patimi naționaliste generatoare de revendicări teritoriale.

BUCOVINA, ZONĂ DE CONVERGENȚĂ ETNICĂ ȘI SPIRITUALĂ

Florin Pintescu

NOTE:

ⁱ Erich Beck (1963), Bukowina. Land zwischen Orient und Okzident, Pannonia-Verlag, Freilassing; Idem (1966), *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, Muenchen; Idem (1985), *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina. Literatur aus den Jahren 1965-1975*, Dortmund; Idem (1999), *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukovina. 1976-1990*, Wiesbaden.

ⁱⁱ Apud Mihai Iacobescu (1993), *Din istoria Bucovinei*, Vol. 1, p. 152.

ⁱⁱⁱ George Ostafi Ost, *Etnic și economic în Bucovina*, în „Suceava. Anuarul Muzeului Județean al Bucovinei”, XXIV-XXV, 1997-1998, Suceava, p. 217.

^{iv} Ibid., p. 227-228; I.E. Torouțiu (1916), *Poporația și clasele sociale din Bucovina*, București, p. 34-38, cu ample comentarii. Același autor arată că recensămintele austriece au fost întocmite defectuos începând cu anii 1880, datorită faptului că luându-se în calcul criteriul „limba de conversație” (Umgangsprache), rutenii (ucrainenii) au fost avantajați în defavoarea românilor, care mulți dintre ei știau și limba ucraineană, trecută de autorități la capitolul „limbă de conversație”.

^v Oleg Pantschuk (1992), *Zur Lage der Kulturgesellschaften der nationalen Minderheiten im Czernowitz Gebiet*, în „Kaindl-Archiv” (Augsburg), 11, p. 142-144, passim.

^{vi} I.E. Torouțiu, *op. cit.*, p. 302 și 393.

^{vii} Vezi în special Ion I. Nistor (1997), *Problema ucraineană în lumina istoriei*, ediție îngrijită de Ștefan Purici; Idem (1928), *Români și rutenii în Bucovina*.

^{viii} Vezi mai cu seamă considerațiile fundamentale ale lui Solomon Wank (1993), *The Nationalities Question in the Habsburg Monarchy: Reflections on the Historical Record*, Franklin & Marshall College Aprilie 1993, Working Paper, 93-3, passim.

^{ix} Radu Grigorovici (1996), *Das Modell Bukowina*, în „Analele Bucovinei”, an III, nr. 2/1996, p. 261-280. Vezi și varianta românească a studiului în același număr, p. 281-298.

^x Afirmatie preluată din articolul lui Krzysztof Czyżewski, *Paul Celan and Bukovina's dialogue culture*, traducere Tomasz Wyszowski, preluat de pe site-ul ce aparține de „Borderland Foundation” din Sejny, Polonia.

^{xi} Adolf Armbruster (1991), *Europa im kleinem: Die Bukowina, in Idem, Auf den Spuren der eigenen Identität*, București, p. 226: „Schon am Tarocktisch konnte man bis zu vier Sprachen hören, saß doch der rumänische Pope neben dem ukrainischen Förster, dem polnischen Apotheker und dem deutschen Lehrer; dahinter stand oft ein jüdischer Kleinkrämer”.

^{xii} Vezi Andrei Corbea, Michael Astner et al. (1990), *Kulturlandschaft Bukowina. Studien zur deutschsprachigen Literatur des Buchenlandes nach 1918*, Iași, passim.